

ŽIVOT A SVĚT VÁLEČNÍKŮ STARÉHO JAPONSKA

Průběh Samurajů

ROMAN
KODEX

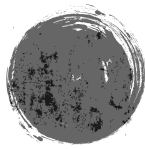

*Prabh
Samrajit*

ŽIVOT A SVĚT VÁLEČNÍKŮ STARÉHO JAPONSKA

Průběh Samurajů

R
O
M
A
N
K
O
D
E
T

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Ilustrace na přední předsádce:
Bitva u Sekigahary (1600)

Ilustrace na zadní předsádce:
Takeda Šingen a Uesugi Kenšin v bitvě u Kawanakadžimy (1561)

Text prošel anonymním recenzním řízením

Copyright © Roman Kodet, 2018
Drawings and Illustrations © Žaneta Kortusová, 2018
Cover © Lukáš Tuma, 2018
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2018

ISBN 978-80-7557-159-5 (print)

ISBN 978-80-7557-634-7 (pdf)

Obsah

Seznam příloh	7
Úvod	10
Kapitola 1 – Cesta samuraje	15
Kapitola 2 – Svět samurajů	33
Čas	34
Přírodní podmínky	42
Lidé, společnost a stát	56
Válečníci	92
Duchovní svět starého Japonska	113
Mentalita	132
Hospodářství	142
Zahraniční vztahy	159
Kapitola 3 – Historický přehled	171
Vzestup samurajů	173
Vláda Kamakury	190
Války éry Ašikagů	204
Období válčících států	212
Tokugawský mír	242
Soumrak samurajů	247
Kapitola 4 – Umění války	264
Proměny japonského vojenství	266
Vojsko	282
Tažení	303
Bitva	316
Hrady a obléhání	368
Námořní válka	405
Kapitola 5 – Nástroje války	424
Luk a lučištníci	427
Cesta meče	434
Kopí	456
Naginata	461
Další tradiční zbraně	464
Speciální zbraně	470
Střelné zbraně	472

Obléhačí zbraně	479
Zbroj samurajů	485
Koně a další vybavení	497
Kapitola 6 – Život válečníka	502
Klan a jedinec	505
Dětství	511
Vzdělání	517
Výcvik	525
Morální zásady	530
Služba a povinnost	538
Soukromý život	543
Smrt	570
Kapitola 7 – Odkaz samurajů	582
Slovníček vybraných pojmů	590
Přehled členění období japonských dějin	593
Chronologie nejvýznamnějších událostí	593
Rodokmeny vybraných japonských rodů	597
Bibliografie	602
Nevydané prameny	602
Vydané prameny	602
Odborná literatura	604
Beletrie	618
Internetové zdroje	618
Summary	621
Rejstřík	623

Seznam příloh

Grafy

- Růst počtu obyvatel
předmoderního Japonska 58–59

Mapy

- Provincie Japonska 8–9
Bitvy u Kawanakadžimy (1553–1561) 3
Válka Genpei 183
Tažení Nitty Jošisady
proti Kamakuře (1333) 203
Bitva u Minatogawy (1336) 207
Državy nejvýznamnějších daimjóů
v Období válčících států (1570) 213
Nejvýznamnější bitvy Ody Nobunagy
a Tojotomiho Hidejošiho
ve středním Japonsku 219
První japonská invaze
do Koreje (1592–1593) 226
Japonsko před bitvou u Sekigahary 232
Sekigaharské tažení (1600) 234
Sekigahara (1600) 235
Ósacké tažení (1615) 240
Japonsko pod vládou Tokugawů 243
Válka Bošin (1868–1869) 259
Bitva u Iči no tani (1184) 331
Bitva u Hecugigawy (1586) 344
Tažení v Šinanu
v 50. a 60. letech 16. století 346
Bitva u Anegawy (1570) 349
Bitva u Komaki a Nagakute (1584) 362
Bitva u Toby a Fušimi (1868) 366
Bitva u Dan no ura (1185) 409
Tažení I Sun-sina (1592) 419

Rodokmeny

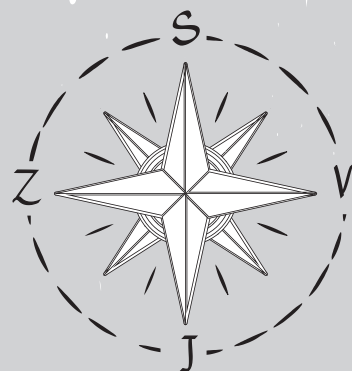
- Japonští císařové ve 12. století 597
Hlavní větev rodu Minamoto
ve 12. století 598
Rod Taira ve 12. století 599
Rodokmen šógunů
z rodu Tokugawa 600–601

Schémata

- Měření času ve starém Japonsku 41
Společenská struktura Japonska
v období Edo 78
Organizační struktura
tokugawovského šógunátu 87
Tábor samurajské armády 313
Taktika jízdních lučičníků 318
Nejčastěji užívané formace
samurajských armád 324
Schéma hradu v Ósace 377
Části japonského meče (katany) 439
Části zbroje samuraje 487
Erby samurajů 509

Tabulky

- Demografický vývoj počtu obyvatel
významných japonských měst
v éře samurajů 61
Nejvýznamnější domény
tokugawského Japonska 91

Úvod

Současné Japonsko je v mnoha ohledech symbolem moderní společnosti. Výškové budovy, betonová džungle hlavního města Tokia, rychlovlaky šinkansen, nejvyspělejší technologie, to vše jsou společně s anime či komiksy manga symboly dnešní Země vycházejícího slunce.¹ Každý návštěvník ostrovního císařství si však záhy uvědomí jednu důležitou věc. Navzdory tomuto modernímu japonskému vzezření sahají jeho kořeny hluboko do minulosti. Mezi tokijskými mrakodrapy se setkáváme s místní historií. Často stačí sejít z hlavní ulice a člověk se ocitne v naprosto odlišném světě. Hned vedle rušných tříd totiž stojí na první pohled skromné, ale přesto v jistém smyslu monumentální šintoistické svatyně či pestřeji dekorované buddhistické chrámy. Jinde zase socha připomíná hrdiny dávných časů. Navzdory vší modernitě se se „starým Japonskem“ setkáváme téměř na každém kroku. Nejsou to jen památky a monumenty. Historický námět má i řada děl japonské kultury, ať již hovoříme o filmu, literatuře, či zmíněných komiksech. I z toho je patrné, že japonská současnost je úzce svázána s dějinami. K nim neodmyslitelně patří i samurajové, kteří jsou s Japonskem spojováni dodnes. Tito starobylí válečníci si v mnoha ohledech vysloužili pověst, jež přesahuje hranice ostrovního císařství. O tuto skutečnost se „postarala“ především japonská kinematografie, která světu představila samuraje jako nezdolné bojovníky se smyslem pro čest a ochotou se obětovat pro svého pána. Obraz, jež podávala, byl sice v mnoha ohledech nepřesný, přesto však výrazně formovala obecnou představu o japonské minulosti.

Dějiny Země vycházejícího slunce sice nejsou na Západě příliš známy, přesto si i běžný člověk vybaví některé jejich momenty. Útok na Pearl Harbor nebo piloti kamikaze utkvěli v historické paměti lidí po celém světě, třebaže mnohdy neznají jejich pozadí a podrobnosti. Podobně je tomu i v případě samurajů. Při vyřčení tohoto slova se většinou vybaví právě Japonsko a jeho „středověk“. Málodko by však již dokázal jmenovat významné osobnosti této doby, bitvy a další události. Pojem „samuraj“ tedy sice jitrí naši představivost, ale informace o těchto válečnících jsou založeny spíše na jejich kulturním zobrazení než konkrétních znalostech historie. V mnoha ohledech je to zcela pochopitelné, neboť dějiny takto vzdálené země stojí mimo pozornost výuky dějepisu

¹⁾ Autor si je vědom doporučení Ústavu pro jazyk český psát tento termín s malým počátečním písmenem. Vzhledem ke skutečnosti, že se jedná o překlad čínského pojmenování Japonska (odkud je převzat i japonský název země – Nippon), používá ale v textu písmeno velké.

na školách a ani jinde jim není věnován větší prostor. Na druhé straně je však popularita samurajů mimo japonské ostrovy zcela očividná. I zde, na opačné straně světa v České republice, je řada spolků, sdružení a klubů zabývajících se bojovými uměními, jež mají kořeny v Zemi vycházejícího slunce, konkrétně v dějinách její vojenské vrstvy. Bojové sporty jako judo (džúdó), karate či aikido jsou populární i ve střední Evropě a své fanoušky si nachází i japonský šerm kendó. Zájem o japonské dějiny probouzí také řada koníčků ve formě ikebany a pěstování bonsají. Dalším kanálem, jímž se šíří povědomí o Zemi vycházejícího slunce, jsou v současnosti především anime, kinematografie, literatura (zvláště s rostoucí slávou Murakamiho Harukiho) či počítačové a konzolové hry. Navzdory vzdálenosti Japonska se tak mnohé aspekty japonské kultury a historie pevně uchytily i v našem prostředí.

Velmi populární jsou také díla věnující se přímo éře samurajů. Globální proslulost získal román *Šógun* britského spisovatele Jamese Clavella. Jeho stejnojmenná seriálová adaptace z roku 1980 vzbudila ve své době nebývalý zájem o japonské dějiny. Přestože si autor mnohé japonské reálie upravil podle své literární potřeby, právě jeho dílo se stalo inspirací, jež mnoha lidem otevřelo pomyslné dveře do vzdáleného Japonska. Velmi oblíbenými jsou též kupříkladu romány Jošikawy Eidžiho, jímž se i mezi českými čtenáři dostalo velmi příznivého ohlasu. Japonskou kulturu pak českému publiku po dlouhá léta představoval Antonín Líman, odborník na poezii haiku a další japonské umění. Vysoce hodnoceny byly také japonské samurajské snímky, a to nejen klasika Kurosawy Akiry, ale i nesčetné řady dalších režisérů. Komunita hráčů počítačových her si pak jistě vybaví ne jeden titul z japonské produkce, jehož inspirací byly právě japonské dějiny. Japonsko tak zůstává současně známé i neznámé. Nelze však zastírat, že zájem čtenářů i diváků je bezpochyby značný.

Tato kniha má na tento trend navázat. Jejím cílem je představit dobu samurajů ve vši její pestrosti, komplexnosti a komplikovanosti. Již při přípravě předchozího titulu, *Války samurajů* (2015), jenž je věnován narativním dějinám konfliktů předmoderního Japonska, si autor uvědomil, jak složité je zmapovat více než 1000 let historie konkrétního státu. V takovém případě se autor musí nutně dopustit jistých nepřesností způsobených zjednodušením a nemožností ve vši úplnosti do detailu vysvětlit náležitě okolnosti. Snaha rekapitulovat celou epochu japonských dějin s cílem zhodnotit nejen vývoj politický, ale i vojenský, sociální, kulturní, náboženský atd. je o to těžší. Tato kniha proto danou problematiku dělí do jasně vymezených úseků, jež pomohou čtenáři se snáze orientovat a autorovi umožňují v maximální možné míře analyzovat

jednotlivé problémy. První kapitola knihy tak představuje určité seznámení se s tématem. Další část se již věnuje tomu, jak svět samurajů vypadal. Čtenář se zde obeznámí s přírodními podmínkami, v nichž se japonské dějiny utvořily, společenskou strukturou starého Japonska, mentalitou jeho obyvatel či například náboženským vývojem ostrovního císařství. Třetí kapitola představuje ucelený přehled politického vývoje Země vycházejícího slunce v době samurajů (náročnější čtenář nalezne více podrobností v již zmíněných *Válkách samurajů*) tak, aby byly dále zmiňované události zasazeny do hlubšího historického kontextu. Čtvrtá kapitola se zabývá samotným vojenstvím, věnuje se tomu, jak vypadaly armády samurajů, jak probíhaly bitvy, obléhání a stranou pozornosti nezůstala ani námořní válka. Pátá část pak detailně popisuje, jakými zbraněmi byly výše analyzované konflikty vybojovány, její pozornost se pochopitelně soustředí především na nejtradičnější zbraň japonských válečníků a na jejich zbroj. Stranou pozornosti však nezůstane ani vybavení, ale i některá velmi specifická výzbroj. Šestá kapitola se věnuje tomu, jak samurajové žili mimo bitevní pole a jak vypadala každodennost starého Japonska.

Čtenáři se tak do rukou dostává přehled japonských dějin, který představuje samuraje v jejich úplnosti. Cílem je předložit dílo, jež zaujme nejen fanoušky japonských dějin a kultury či „běžného čtenáře“ (pokud někdo takový ve skutečnosti existuje), ale i shrnout dosavadní bádání o starém Japonsku. Z pohledu historika je však nutné konstatovat, že dějiny stále zůstávají tím, čím byly v pradávných dobách staré ságy a legendy – příběhem. Tato kniha je proto sice zpracována vědeckými metodami prostřednictvím pramenů, ale stále zůstává primárně vyprávěním. Autor doufá, že pomůže podhalit roušku tajemství, jímž jsou samurajové do značné míry stále obestřeni, a představit čtenářům svět, který se tolik liší od toho našeho, ale díky lidskému charakteru, jenž je univerzální, je v mnoha ohledech velmi podobný. To lze pochopit při studiu tohoto světa a příběhů starých válečníků, kteří bojovali a umírali nejen za vlastní sobecké zájmy, ale i za ideály, jimž sami věřili. Jejich příběh k nám i po staletích promlouvá a odhaluje všechny aspekty lidské povahy, od hrdinství po zbabělost, od sebeobětování k sobeckosti, velikost či malost historických aktérů. Ponořme se tedy do příběhů neohrožených bojovníků, jež dodnes Zemi vycházejícího slunce symbolizují.

Ve svém díle se autor drží tradičního českého přepisu japonských jmen a místních názvů. Pro zachování autentičnosti však uvádí japonská jména podle japonského zvyku – nejprve rodové jméno následované jménem osobním.

Vznik takto rozsáhlého díla je vždy bezpochyby komplikovaný. Autor se nikdy neobejde bez pomoci svého okolí, dobré rady, asistence a podpory. Ani tato kniha by nevznikla bez řady lidí, již se na jejím vzniku podíleli. Na prvním místě je třeba vyzdvihnout trpělivost, ochotu, nasazení a vstřícnost zaměstnanců Nakladatelství Epoque, bez jejichž nadšení by nebylo možné takto rozsáhlé dílo publikovat. Autor je jmenovitě zavázán jeho řediteli Zdeňku Pobudovi a odpovědnému redaktorovi Václavu Kotrmanovi, s nimiž měl tu čest spolupracovat. Velký dík také patří docentu Lukáši Novotnému, který autora dlouhodobě podporoval a jehož cenné názory přispěly ke vzniku této práce. Zavázán je také kolegovi Miroslavu Šedivému, jehož motivační schopnosti přispěly ke zdárnému dokončení tohoto díla. Pro jeho vznik pak byla důležitá i osoba autorova učitele a dávného školitele, profesora Aleše Skřivana st., který jej v jeho zájmu dlouhodobě podporoval. Významný podíl měla i podpora ze strany docenta Jana Záhoříka, který autorovi pomohl v jeho úsilí o studium historie Japonska iniciativou při založení Centra japonských studií při Katedře historických věd FF ZČU. Pomoc a radu poskytl též dlouhodobý přítel Otaka Tošio z Kokushikan University v Tokiu. Obrovský dík pak patří též autorovu blízkému kolegovi Martinu Urbanovi, jehož nasazení a pečlivost při korekturách a jazykových úpravách tohoto díla umožnily vyvarovat se četných chyb a omylů. Jeho pomoc byla bezpochyby zcela neocenitelná. Mimořádnou zásluhu za vznik této knihy pak měla také Kateřina Šiková, jejíž cenné postřehy, rady a motivace výrazně přispěly ke zdaru této práce a výrazným způsobem se zasloužily o to, že toto dílo vůbec vzniklo. Autor dále děkuje své rodině, přítelkyni Dáše Kotorové a mnoha dalším přátelům, kteří jej během dlouhých měsíců přípravy tohoto díla podporovali. Přestože se na jeho vzniku podílelo značné množství lidí, autor si je vědom, že veškeré chyby a nedostatky jsou pouze jeho vlastním dílem a vyjadřuje naději, že pokud se s nimi čtenář setká, projeví v takovém případě shovívavost.

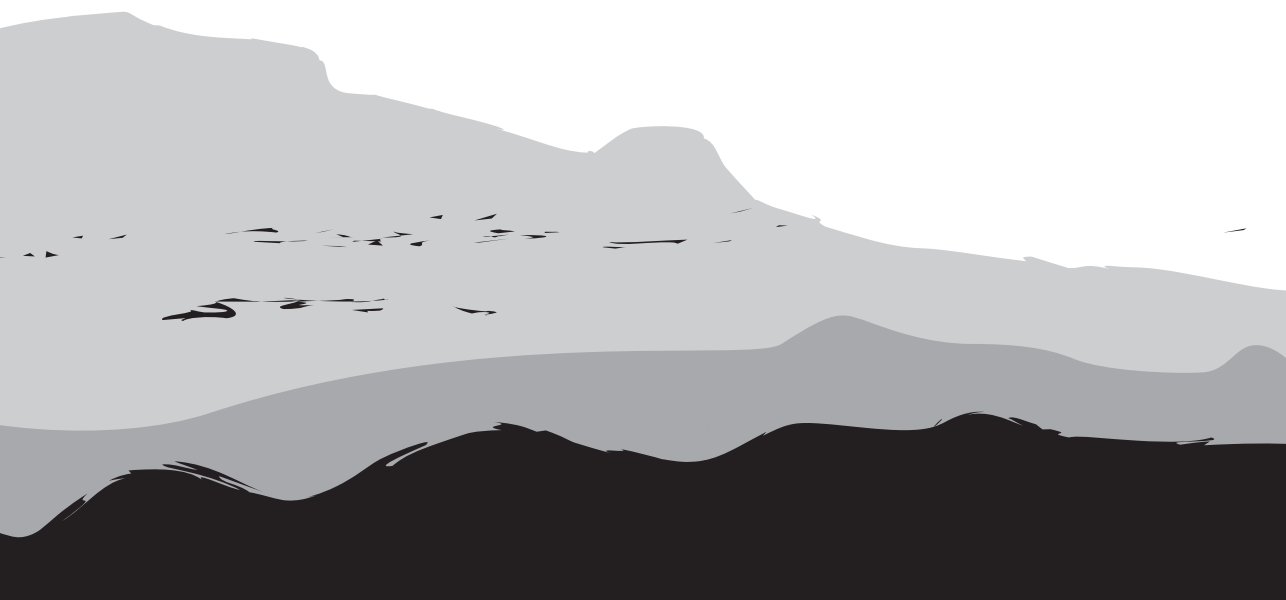
V Tokiu, květen 2018
Roman Kodet

Kapitola 1

Cesta samuraje

Rychlý jako vítr,
tichý jako les,
vášnivý jako oheň,
klidný jako hora

Pokud by návštěvník středního Japonska zavítal do Nagana, kde se roku 1998 konaly zimní olympijské hry, narazil by nedaleko soutoku řek Čikuma a Sai na park Hačimanharašiseki. Na tomto klidném místě se lze kochat pohledem na vzrostlé borovice, pinie či javory, užít si odpočinku u nedalekého umělého jezírka nebo poklidu místní šintoistické svatyně. Celé okolí na zvědavého cestovatele zapůsobí uklidňující a mírumilovnou atmosférou navozující pocit harmonie. Při krátké procházce patrně dříve či později narazíte také na největší atrakci tohoto místa. Pozornost na ni upoutá nejen proud turistů, kteří k ní míří, ale i nedaleké dřevěné budovy místních chrámů a také obchod se suvenýry. Uprostřed šumění stromů a vůně kadidla se nalézá poněkud nenápadné, přesto však majestátní sousoší. Samuraj, sedící na generálské stoličce v plné zbroji s mečem u pasu, se velitelským vějířem brání útočníkovi v mnišské kápi, jenž na něj dotírá dlouhým samurajským mečem ze hřbetu koně. Ačkoliv celá scéna působí dramatickým dojmem, který by mohl kontrastovat s okolní atmosférou, není tomu tak. Z obou postav vyzařuje jakási důstojnost a vyrovnanost, jež jako by zdůrazňovala klid, který z tohoto místa vyzařuje.

Večer 18. října 1561 by však pozorovatele čekal úplně jiný výjev. Planina Kawanakadžima svíraná dvěma řekami, kde se dnes nachází park Hačimanharašiseki, se tehdy halila do milosrdného soumraku, jenž postupně zakrýval známky dramatu, které se tu onoho dne odehrálo. Místo laviček, úhledně upravených cest a vysázených rostlin se zde černaly hromady mrtvol a umírajících. Po celém bojišti ležely potrhane praporece, polámaná kopí a zlomené meče. Nad tímto neutěšeným výjevem se nesl srdcervoucí nárek raněných, ležících společně s padlými druhy na bitevním poli. Mnohá těla byla strašlivě zohavená – hyzdily je rozšklebené rány, jimiž vyhřezly vnitřnosti. Jinde zas bylo možné spatřit pahýly odetnutých končetin, které ještě svíraly zbraně. Dalším padlým chyběla hlava, již usekl nepřátelský voják s úmyslem donést ji na důkaz své statečnosti veliteli, aby jej jen o chvíli později zasáhla kulka nebo sprška šípů. Někteří z mrtvých leželi tváří k nebi, lesk jejich očí však již dávno vyhasl a ústa jen dále neslyšně volala bojový pokřik, vlasy spleené krví a blátem. Stejně strašlivý pohled pak skýtali mrtví koně, kteří probodáni kopími a šípy leželi společně se svými pány na tomto poli hrůzy. Země halící se do temnoty byla mokrá, nasáklá krví a potem. Nedaleký soutok řek Čikuma a Sai jako by symbolizoval toto poslední obětí dvou armád, které zde svedly hrdiný boj. Bitvu, jež se navždy zapsala do dějin japonského vojenství.

Ještě ráno však na místě padlých hrdě vlály praporece a zástavy mocné armády z Kaie. Na většině z nich se skvěly čtyři kosočtverce představují-

cí diamanty – symbol rodu Takeda. Nedaleko velitelského stolce se pak tyčil proslulý prapor, na němž stály dva sloupce znaků – citát ze slavného traktátu mistra Suna:

*Rychlý jako vítr,
tichý jako les,
vášnivý jako oheň,
klidný jako hora.²*

Okolo vůdce této armády, jehož autoritativní výraz vypovídal o silné vůli a pevném charakteru, se tísnil dlouhý zástup generálů. Z jeho ležení proudila k rozmístěným jednotkám v okolí řada poslů s posledními pokyny před nadcházející bitvou. Takeda Šingen i jeho velitelé se tvářili sebevědomě. Den rozhodujícího střetnutí s Uesugim Kenšinem z Ečiga, jejich úhlavním nepřitelem, právě nadešel. Zdálo se, že tentokrát nic nemůže zabránit konečnému vítězství, jež jim v těchto místech již třikrát uniklo. Plán s kódovým označením „Datel“, který Šingenovi předchozího večera předložil jeho nejlepší strateg Jamamoto Kansuke, neměl zdánlivě jedinou slabinu. Armáda Takedů se v předvečer bitvy rozdělila – 12 000 mužů v největší tajnosti postupovalo příkrým úbočím na horu Saijosan, kde tábořila Kenšinova armáda. Jejich úkolem bylo vytláčit nepřátelské vojsko na planinu pod horou, kde by mu do boku vpadlo dalších 8000 vojáků pod vedením samotného Šingena. Kenšin by se tak ocitl v kleštích a jeho armáda by byla zničena. Dlouholetý boj o provincii Šinano by završilo skvělé vítězství Takedů,³ jejichž armáda se pod Šingenovým vedením zdála neporazitelnou.

Za úsvitu proto na velitelském stanovišti panovala optimistická nálada. Zatímco se však jednotky řadily do bojové formace, začalo se dít něco neočekávaného. Velkou část pláně Kawanakadžima stále zahalovala mlha. Náhle se proti levému křídlu kaiské armády, vedenému Šingenovým bratrem Nobušigem, objevila řada jezdců, kteří se skloněnými hlavami zaútočili.⁴ K překvapení celé armády Takedů nebyl Kenšin tam, kde měl podle všech předpokladů

²⁾ Překlad tohoto verše převzat z JOŠIKAWA, Eidži, *Taiko*, Praha 2001, s. 289.

³⁾ HASKEW, Michael E., JÖRGENSEN, Christer, McNAB, Chris, NIDEROST, Eric, RICE, Rob S., *Bojové techniky orientálního světa 1200–1860. Vybavení, bojeschopnost a taktika*, Praha 2009, s. 37.

⁴⁾ TURNBULL, Stephen, *Kawanakajima 1553–1564. Samurai Power Struggle*, Oxford – New York 2003, s. 73.

být! Především dne, kdy Jamamoto Kansuke vysvětloval Šingovi a jeho generálům svůj důmyslný plán, probíhala současně podobná porada také v Kenšinově ležení. Mladý generál si velmi dobře uvědomoval, že Šingen má přes veškeré své vojevůdcovské kvality až příliš velkou důvěru v podobné, promyšlené strategie a komplikované plány. Sám Kenšin byl spíše přímočarý muž, jenž preferoval bojovat s nepřítelem tváří v tvář. To však neznamenalo, že by co do schopností nedosahoval kvalit svého rivala. Naopak, když nad celou situací uvažoval, snažil se co nejlépe využít svých předchozích zkušeností ze střetů s Takedy. Poté, co obdržel zprávy o rozmístění nepřítele, si dokázal domyslet, jakou lest má Šingen v plánu. Svolal proto své generály a sdělil jim, že hodlá plány Takedů obrátit proti jim samým – jeho vojsko mělo pod příkrovem tmy sejít z hory Saijosan a napadnout slabší část nepřítelovy armády. Cílem bylo zničit Šingenův sbor dříve, než by se k němu stačily připojit hlavní síly, jejichž úkolem bylo Kenšina z hory vytlačit. Tento překvapivý tah měl Uesugiům poskytnout dostatek času na rozhodující vítězství. Kenšin současně směle prohlásil, že v nadcházející bitvě hodlá osobně zaútočit na nepřátelské velitelské stanoviště a Šingena zabít. Zároveň upozornil své velitele, že „zítra nastane bitva, jakou muž zažije jen jednou za život“.⁵

Výsledkem bylo, že se Kenšinovi skutečně podařilo zastihnout Takedy nepřipravené. Šingen totiž očekával, že se nepřítel objeví až po několika hodinách, navíc pronásledován hlavními silami jeho armády. Místo toho se 8000 vojáků Takedů ocitlo pod útokem 10 000 mužů.⁶ Šingenovo vojsko bylo navíc rozestaveno do formace, která byla pro obranu před útokem naprosto nevyhovující. První úder tak přinesl Uesugiům rychlý úspěch. Vojáci pod vedením Takedy Nobušigeho sice kladli v boji muže proti muži houževnatý odpor, jejich řady však byly prolomeny a Šingenův bratr, a současně jeden z jeho nejzkušenějších a nejlepších velitelů, padl v nastalé řeži.⁷ Náhle se však nad bojištěm rozeznělo trubení na lasturu a čelní řady Uesugiů ustoupily, aby uvolnily místo čerstvým jednotkám, jež měly pokračovat v náporu. Tato taktika nazvaná *kuruma gakari* (točící se kolo) byla Kenšinovým osobním vynálezem – jednalo se patrně o rotování jednotek tak, aby s nepřítelem bo-

⁵⁾ SATO, Hiroaki, *Legends of the Samurai*, New York – London 2012, s. 217; srovnej s TURNBULL, *Kawanakajima*, s. 69.

⁶⁾ Zhruba 1000 vojáků ponechal Kenšin na Saijosanu jako zadní voj a další 2000 mužů tvořily zásobovací a pomocné oddíly. PÖCHER, Harald, *Kriege und Schlachten in Japan, die Geschichte geschrieben. Von den Anfängen bis 1853*, Wien – Berlin 2009, s. 85.

⁷⁾ TURNBULL, *Kawanakajima*, s. 74.

Čtvrtá bitva u Kawanakadžimy na dřevorytu z roku 1845

jovali stále noví, čerství vojáci a unavení muži si mohli odpočinout.⁸ Armáda Takedů tak byla pod soustavným tlakem nepřítele. V době, kdy se zdálo, že budou její linie prolomeny, se vrhl se zoufalým odhodláním do boje také autor neúspěšné strategie Takedů Jamamoto Kansuke. Generál se snažil nejen ochránit svého pána a získat mu čas, než se vrátí zbytek jeho vojska, ale také se svým sebeobětováním omluvit za vlastní chybu. Spolu s vazaly proto zaútočil na střed nepřátelské formace, kde jej však skosila palba arkebuz a luků. Těžce zraněný generál proto raději spáchal rituální sebevraždu – *seppuku*, než aby se dostal do rukou nepřítele živý.⁹ Ve stejné době zahynul i Šingenův strýc Morozumi Masakijo, jehož jednotky byly převálcovány náparem jízdy Uesugiů.¹⁰

Výsledkem tohoto urputného odporu a sebeobětování Šingenových generálů však přece jen bylo otupění nepřátelského náporu. Obě armády se navíc v zuřivém boji promísily a jednotliví válečníci mezi sebou sváděli boj muže

⁸⁾ Tamtéž, s. 75; srovnej s SATO, *Legends of the Samurai*, s. 218.

⁹⁾ HASKEW, JÖRGENSEN, McNAB, NIDEROST, RICE, s. 38; jeho smrt tak byla ve skutečnosti o něco prozaičtější, než jak je popsána ve slavném románu Inoueho Jasušiho, podle nějž byl zfilmován i úspěšný seriál, kde Jamamota po urputném boji zabije nepřátelský samuraj, který mu usekne hlavu. INOUE, Yasushi, *The Samurai Banner of Furin Kazan*, Tokyo, Rutland, Singapore 2006, s. 197.

¹⁰⁾ TURNBULL, *Kawanakajima*, s. 76.